

Sesleri görebilmek

Dr. Mine Hanoğlu

İstanbul'da doğdu. Almanya'da başladığı ilköğrenimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Erkek Lisesinin ardından İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesinden mezun oldu (1984). O tarihte Mardin'e bağlı olan İdil ilçesinde mecburi hizmetini tamamladı. Anestezi ve reanimasyon ihtisası yaptı. 1994'ten beri özel bir hastanede anestezi uzmanı olarak çalışmaktadır.

Görme eylemi üzerinde hiç düşündünüz mü? Genellikle sahip olduklarımızla ilgili değil de sahip olmadıklarımızla ilgili fikir yürütürüz.

Mesela uçmakla ilgili anlatacak hikâyelerimiz olabilir ama görmek veya işitmek dikkatimizi celbetmez. Derslerde öğrenemediğimiz pek çok konuda fikir sahibi olmamızı sağlayan popüler bilim yazarı ve nörolog Oliver Sacks bu konularda da imdadımıza yetişiyor. Tıp fakültelerinde hem göz, hem de kulak anatomisi ve hastalıkları anlatılır. Fakat öğrenci -vaktiyle bizler de- bunların mahiyetini anlamaz, ezberler geçer. Diyeceksiniz ki diğer organlar farklı mıdır? Fark şuradadır, bu iki organın algıları zihin dünyamızı şekillendiriyor, adeta dünyaya açılan pencere işlevi görüyor.

Yeşilçam filmlerinde sık kullanılan bir tema vardır. Gözleri görmeyen fakir genç ameliyat olur ve birden dünyası aydınlanır, "görüyorum, görüyorum" repliği eşliğinde mutluluk şarkıları söyler. Oysa Oliver Sacks'tan bunun mümkün olmadığını öğreniyoruz. O güne kadar görme ile ilgili algılara alışkın olmayan beyin; görüntüleri anlamlandırma, ayıklama, tanıma, hatırlama, istifleme gibi işlemleri yapmayı önce öğrenmek durumundadır. Öğrenmesi bir yeni doğan öğrenmesi ile ne kadar ilintili olabilir, o da ayrı bir konudur. Yani yetişkinen görmeye başlayan birinin görmesi farklı olacaktır. Görüntüleri alışkın olduğu seslerle senkronize etmek ayrı bir problem olarak karşısında durmaktadır.

Bütün bu kargaşa ile baş edemeyen bir hasta, çareyi gözlerini tekrar kapatmakta bulmuş. Bazen hastalık kabul edilen durumların beklenmedik sürprizleri olabiliyor. Doğumsal görme kusurlarından

biri olan tam renk körlüğü (akromatopsi) hastaları, karanlıkta olağanüstü keskin görme ile mücehhez imişler. Oysa normal görebilen bizler, gece karanlıkta tanıdık evimizde hareket ederken bile bazen sağa sola çarparız ve ışığı açma ihtiyacı hissederiz. Bazen hiç görmeyen insanlar nasıl giyinirler diye merak ederim. Arada bir anne babası ve kendisi görme engelli hastalarımız doğum için gelirler, bebeklerine nasıl bakarlar diye endişelenirim. Anne ve anneanne görmemektedir, bebeğin altı açılacak, mama ölçükle hazırlanacak, aklınıza gelen her şeyi biz görerek yapmak üzere programlanmışız. Demek ki bunun dışında görme eyleminin bulunmadığı bir hayat da var. Bu hayatı yaşayanlar kıyafetlerinde renk uyumunu, başörtüsü takarken düzgün ve simetrik olmasını nasıl sağlıyorlar, ütü yapıyorlar mı yoksa nasıl göründükleri ile hiç ilgilenmiyorlar mı? Belki bütün giysileri aynı renktir. Sokakta onları gördüğümüz zaman hiç göze batmıyorlar, demek ki yardımcıları var. Böyle bir sürü soru zihnime üşüşür bazen. Ailem diyabetle adamakıllı yüklü bulunduğu ve halam ömrünün sonunda "diyabetik retinopati"den muzdarip olduğu için bilinçaltımın gizli köşelerinde bir korku saklı durur ve zaman zaman başını kaldırır. Yaşam galesi içinde unutulur gider sonra.

Bir de işitmeme durumu var. Oliver Sacks *Sesleri Görmek* adlı kitabında beni derinden etkileyen ve tıp fakültelerinde bile pek edinilemeyen bir sağduyu ile hem duymayanların hem de görmeyenlerin gizemli dünyalarına bir kapı aralıyor. Doğuştan sağır olanlar, göremeyenlere göre çok daha şanssızlar. Çünkü sesi duymayanın kelimesi olmuyor, kelimesi olmayan kavram geliştiremiyor ve düşünsel olarak atıl kalıyor. İyi bir eğitim verilmeyen sağır kişinin dünyayı bizim kavradığımız şekilde öğrenip anla-

ması mümkün değilmiş, üstelik sağırarla özel olarak ilgilenmeyenler de bunun farkında değilmiş. Sesi duymayanın kelimesi olmaması bana çok acı geldi. Görmeyen birine kelimelerle kavramlar anlatılabiliyor fakat kelimesi olmayana yardım etmek çok zor. Buna karşılık yine Oliver Sacks'tan öğrendiğimize göre, işitmeyenler de eşsiz bir hazineye sahipler: İşaret dili. İşaret dilinin imkânları yazı diline göre çok daha fazlaymış, kelimelerle anlatılamayan duygular işaretle ifade edilebilirmiş. Eğer bir anne bebeği ile işaretleşirse bebek onu anlıyor ve altı aylıkken cevap vermeye başlıyormuş. Bu yaşta konuşması mümkün olmayan bebek işaret diliyle acıktığını, doyduğunu veya rahatsızlığını dile getirebiliyormuş. İşitmeyen iki insanın yan yana geldiği her yerde bir işaret dili oluşmuş.

Buraya kadar doğumsal eksiklikten bahsettim, bu hayati duyarın sonradan kaybı üzerinde hiç düşündünüz mü? İşitsel kayıplar yakın zamana kadar iyice küçülüp dış kulak yoluna sokulan ses cihazları ile giderilmeye çalışılırdı ve bu yöntem oldukça iyi sonuç veremeydi. Derken işitme cihazlarının artık kafa içine yerleştirildiğini öğrendim ve çocukluğumdan beri bir yanımı kemiren vicdan azabı beni tekrar yakaladı. Bizim çocukluğumuzda işitme cihazları küçük bir radyo büyüklüğündeydi ve uzun bir kordonla kulak kepçesinin içine yerleştirilen plastik kulaklıklara bağlı olurlardı. Geçirdiği iç kulak enfeksiyonu nedeniyle daha konuşmaya başlamadan kalıcı işitme kaybı olan kardeşime böyle bir cihaz takılmıştı. Kardeşim cihazın gürültüsü ve kordonlarından huylandığı kadar, diğer çocukların tepkileri nedeniyle de kulaklığı kullanmayı reddetmişti. Aynı dönemde anneannem yaşlılık nedeniyle (otoskleroz) işitme kaybı yaşıyordu ve radyo benzeri kulaklığı ona verdik. Gerçekten kullanışlı bir alet olmadığını

(...) Tek sorun artık uzak diyarlara gitmekten çekiniyor olmam, ya oralarda başıma bir şey gelirse endişesi eskiye göre ağır basıyor. Her ne kadar kendimi Allah'a emanet etmiş olsam da korku dağları beklemekte. Öte yandan yeni, değişik, egzotik nesnelere ve ülkeler görmek de görme eyleminin bir nimeti değil midir? Şimdi size en baştaki soruyu tekrar soruyorum: Görme eylemi üzerinde hiç düşündünüz mü?

böylece anlamış olduk, kardeşim kullanmak istememekte haklıydı. Kardeşimle aramızda 1,5 yıl var ve ben onun dertli hayatını onunla birlikte yaşadım. Allah'ın takdiri ile ondan esirgenenler bana bahşedilmişti sanki. Onun eksik kelimeleri bende fazlasıyla vücut bulmuştu. Bunda bir suçum yoktu belki ama kendimi asla iyi hissedemedim. Yoksunluk yanında bir vicdan yükü taşıtmaz fakat hayat terazisinin ağır çeken kefesinde durmak, özellikle fitratı adalete teşne olanlar için zordur.

Sesleri görmek mümkünse görememek söz konusu olabilir mi? Yıllar içinde gözlerimin çeşitli kırılma kusurları ile donatılmış olduğu ortaya çıktı. Çıplak gözle dolunaya baktığım zaman zaten üst üste, yan yana bir kaç tane ay görür idim, miyop astigmat göz kusuru dedik, bağrımıza taş bastık. Lens denemeleri çift görme ile sonuçlandı. Bir dönem moda olan lazer ile düzeltmeye cesaret edemedik, "zaten gözlük entelektüel bir aksesuardır" diye avunduğumuz oldu. Allah için yıllardır kullandığım el yapımı gözlükle aram çok iyi idi. Bu gözlüğün sırf havalı olmak için sıfır numara camla kullanan akılsızlar varmış. Gözlüğümle mutlu yaşayıp giderken birden her şey altüst oldu.

Burnumun ucunda bir siyahlık peyda oldu, sinek sanıp kovaladım ama gitmedi. Meğer retinada oluşan yırtılmanın kanaması imiş. Durup dururken ne yırtılması bu? Diyabetik retinopati değil. Göz doktorum

ne olduğunu bana anlatmaya çalıştı ama ben bir tabip olmama rağmen anlamakta epey güçlüğüm vardı. Söylediğine göre gözümde erken yaşlanma meydana gelmiş. Bu nedenle yaşlılık sebebiyle yerinden ayrılması beklenen camı cisim, benim gözümde olması gereken yerden erken ayrılmış, bu esnada yine benim gözümde bulunan retinadaki çentiği çekerek yırtmış. Durumum acılmış, eğer yırtık lazerle tutturulmazsa "dekolman" olurmuş. Çaresizce hemen lazer yaptırıldı. Lazer yaraları iyileşene kadar yani üç hafta fazla eğilip kalkmamam öğütlendi. Ben de biraz daha berelenip hayata devam ederiz zannettim. Bir hafta sonraki kontrolde bu sefer, ne sinek uçuşması ne ışık çakması hiç bir şikâyetim yoktu fakat göz doktoru epeyi telaşlandı. Çünkü retina tekrar yırtılmış. Meğer iki adet çentik varmış, ayrılmakta olan camı cisim burayı da koparmış ve ayrılma ancak tamamlanmış. Tekrar lazer yapıldı, bu seferki lezyon daha büyüktü, alt kadranda parlak bir siyahlık görmeye başladım. Gözümün içinde binlerce siyah kötüçül leke dans ediyordu ve artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacaktı.

Zamanla parlak siyahlık dağıldı fakat lazer ışınının bir başka komplikasyonu ortaya çıktı. Hızla ilerleyen santral katarakt üst üste gördüğüm ayların sayısını artırdı, üstelik bu sefer dağınık aylar gözlük camıyla bir araya toplanmıyorlar artık. Sağ gözümün retinası nedbeli de olsa paçayı kurtarmış oldu fakat istikbalinde riskli bir katarakt ameliyatı gözükmüyor. Hepsi bu

mu? Hayır maalesef. Retina çentikleri her iki gözde birden olurmuş ve aynı şekilde iki çentik sol gözümde potansiyel yırtılma ihtimali halinde bekliyor. Göz doktorum bana rutin kontrollerle beklemeyi tavsiye etti. Ben de hayatın göremediğim değil görebildiğim kısmıyla haşır neşir olmaya başladım. Sol göze koruyucu olarak benim sağlam gözümde lazer ışınları girmesini istemedim. Bu konuda tevekkülle beklemek bana daha uygun görünüyor. Öte yandan içinde bulunduğum durum bir nevi teyakkuz hali gibi. Aslında tam da Allah'ın kulundan istediği bir hâl. Korku ile ümit arasında, kadere rıza göstererek beklemek. Bu bekleyişin sonunda "görme" gibi kıymetli bir kaybın olabileceğini bilmek hem kalbimi korkuyla sıkıştırıyor, hem de zihnime bir berraklık veriyor. Kendimi gençliğimde severek okuduğum Friedrich Dürrenmatt'ın adalet terazileriyle kılı kırk yardığı hikâyelerin kahramanlarına benzetiyorum. Ödemem gereken bedeller vardır ve onları bu dünyadayken ödemem daha hayırlıdır.

Tek sorun artık uzak diyarlara gitmekten çekiniyor olmam, ya oralarda başıma bir şey gelirse endişesi eskiye göre ağır basıyor. Her ne kadar kendimi Allah'a emanet etmiş olsam da korku dağları beklemekte. Öte yandan yeni, değişik, egzotik nesnelere ve ülkeler görmek de görme eyleminin bir nimeti değil midir? Şimdi size en baştaki soruyu tekrar soruyorum: Görme eylemi üzerinde hiç düşündünüz mü?